

Nhân 90 năm ngày sinh Trần Phú
(1904-1994)

Những tư liệu mới về Tổng bí thư đầu tiên của Đảng

□ Đỗ Quang Hưng

Đã hơn một năm nay, ngôi nhà đồ sộ 5 tầng số 15, phố Pútkin, một trong những đường phố đẹp nhất và giữa trung tâm thủ đô Matxcơva, Liên Xô (cũ), trở thành một địa chỉ có sức thu hút mạnh mẽ với những nhà nghiên cứu sử học chính trị học, quan hệ quốc tế, các nhà báo... của nhiều nước trên thế giới.

Ngôi nhà đồ sộ tọa lạc trên một khu đất rộng, với những cánh cửa lớn, thâm nghiêm, bên trên là 3 bức phù điêu lớn tạc chân dung 3 nhân vật lớn của tư tưởng cộng sản là Mác, Ăngghen và Lênin với đầy vẻ suy tư trên nền đá cẩm thạch màu xanh nhạt gợi cảm.

Đó chính là ngôi nhà của Lưu trữ Trung ương DCSX trước đây, nay là Lưu trữ Quốc gia Nga về lịch sử hiện đại, một trong những kho lưu trữ lớn nhất của CHLB Nga, mới được phép mở cửa cho giới nghiên cứu nước ngoài sau những biến cố của sự sụp đổ Liên bang Xô Viết.

Người viết bài báo nhỏ này, vào dịp hè đầu thu 1993, cùng với một đồng nghiệp ở Viện Sử học, có may mắn cùng nhiều nhà nghiên cứu nước ngoài được khai thác tư liệu ở kho lưu trữ quan trọng này. Các nhà nghiên cứu đều dễ dàng nhất trí với nhau rằng gần một thế kỷ qua, lịch sử của Đảng CSX và lịch sử Quốc tế cộng sản (1919 - 1943) có ảnh hưởng, có quan hệ đến lịch sử hiện đại toàn thế giới.

Suốt 3 tháng trời chúng tôi đã tự giam mình trên tầng 5, phòng đọc lớn của ngôi nhà sạch sẽ, yên tĩnh đó, đọc, ghi chép, phân tích sơ bộ và sao chụp... những tư liệu quý báu có liên quan đến lịch sử hình thành và hoạt động của Đảng CSVN từ khởi thủy đến 1945, quan hệ của Đảng CSVN, của cách mạng nơi chúng với Quốc tế Cộng sản (QTCS), đến những hoạt động của Nguyễn Ái Quốc, Trần Phú, Hà Huy Tập, Lê Hồng Phong, Nguyễn Thị Minh Khai...

Đây quả là một kho lưu trữ vĩ đại. Chỉ riêng phòng lưu trữ về BCH QTCS với Đảng CSDD (ký hiệu - 495-154) đã có khoảng 12.000 trang, không kể hàng ngàn trang tư liệu khác có liên quan nằm trong những phòng khác, và khối tư liệu phim, ảnh...

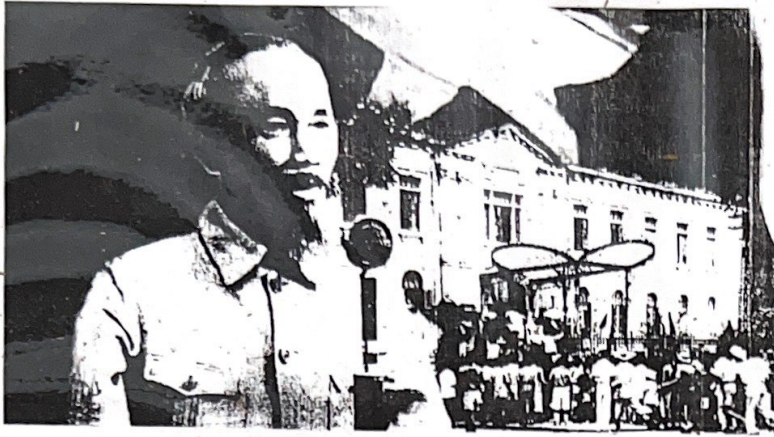
Người ta có thể được đọc hàng trăm tư liệu độc đáo như những bản thảo viết tay từ nghị quyết, báo cáo, thư cá nhân đến những vấn đề chung của toàn Đảng, những chỉ thị, bản thảo nghị quyết, thư của QTCS, những nhà lãnh đạo của tổ chức này, của Bộ phương Đông như Dimitróp, Cuuxinhen, Vương Minh, AMácty, Manuixki, Vaxilêva... Nhiều tư liệu đã nhàu nát, đôi khi chỉ là một mẩu giấy nhỏ như bao thuốc lá, hay như một cái ruybăng nhỏ nhưng nói lên biết bao điều...

Dưới đây chúng tôi xin giới thiệu, một tư liệu về TRẦN PHÚ, Tổng bí thư đầu tiên của DCSVN nhân dịp 90 năm ngày sinh của ông.

Tác giả chụp trước tòa nhà của Cục Lưu trữ Quốc gia Nga tháng 6.1993 - Matxcơva

Hồ sơ lưu trữ về Trần Phú trong lưu trữ QTCS khá phong phú. Tập tư liệu quan trọng nhất về cá nhân ông có trong ký hiệu phòng 495 cặp 2..., hồ sơ này bao gồm: Bản tự thuật ông viết bằng tiếng Việt, bản dịch tiếng Nga, ảnh, hồ sơ học tập của ông ở Trường Đại học Phương Đông (1927 - 1930), các bản nhận xét của Hết. uy Tập (Sinnhítkin) là đáng chú ý, thể hiện sự đánh giá cao của tập thể lớp sinh viên Việt đầu tiên với Trần Phú. Trong Tự thuật ông khai sinh năm 1903 ở Vinh (khai bi một như nhiều đồng chí Việt Nam khác cũng khai không đúng tuổi thực) và quá trình học tập ở trường Phương Đông. Ông cũng bộc lộ mới vào Đảng từ 4 - 1928 với bí danh Lý Quý hoặc Likvay...

THỜI NGÀY Ở SÀI GÒN

Tên gọi ngày lập Đảng của Trung ương Đảng họp tại Trường Công Đảng chỉ Trần Phú được bầu làm Tổng bí thư đầu tiên của Đảng ta. Sau hội nghị này, Trung ương chuyển vào Sài Gòn hoạt động để tận dụng tiện cho lãnh đạo phong trào cách mạng đang lên cao trên miền Nam và liên lạc với Quốc tế cộng sản ở Matxcova qua đường Trường Cảng (Trung Quốc) và Mac-xây (Pháp).

Trong khi đó, ở Sài Gòn, tôi được Lê Văn Á giao trách nhiệm làm công nhân để có quan đặc biệt để có thể đứng chỉ ở Trường Công Đảng để làm việc. Tôi trung tâm theo dõi. Đoàn thể còn giao cho tôi đảm bảo sinh hoạt, đời sống sinh hoạt cũng như thuốc men chữa bệnh cho anh em.

Vào đầu tháng 11 năm 1930, đồng chí Năm (bí danh của Lê Tự Trọng), liên lạc viên của Trung ương Đảng, đưa tôi đến căn cứ ở số 12 Testa và giới thiệu với tôi một đồng chí tên là Nguyễn Văn Á, đồng chí Năm. Ông chỉ số tôi ở cùng cơ quan của anh Năm. Qua thời gian, tôi được biết giúp đỡ trong cuộc sống, công việc, cũng như lúc ốm đau. Về nguyên tắc báo mật của tổ chức, tôi chỉ chấp hành mà không được hỏi điều gì thêm. Nhà tôi thuê ở gồm 2 phòng, phòng trước dùng để tụ họp, phòng trong rộng rãi hơn dùng để ngủ, làm việc, hội họp, đọc sách báo, nghiên cứu tài liệu, xem xét khắp khu nhà một buổi sáng. Tôi nghiên cứu tài liệu, báo bản làm việc anh Năm tôi đã tìm hiểu tình hình của Đảng quanh chưa; đã có kế hoạch đối phó khi cần chưa. Qua các chuyện, tuy không rõ anh là ai nhưng tôi cũng đoán biết phần nào cương vị mà anh đang nắm giữ. Tối hôm đó đồng chí Năm còn đưa đến một nữ đồng chí, giới thiệu là chị Sáu, người sẽ giúp việc cho anh Năm, chăm sóc anh khi ốm đau. Anh Năm bị bệnh lao phổi.

Comi tôi xong anh Năm báo tôi và chị Sáu cùng anh họp nội bộ và phân công tôi là ông chú, chị Sáu trong vai bà chủ, anh là người bà con vào Sài Gòn làm việc nhưng chưa kiếm được việc làm và ở trọ chờ thời cơ. Có ai đó hỏi, thậm chí bị địch bắt, thì đều thống nhất nói như vậy. Và chúng tôi đã vạch ra kế hoạch đó phòng mọi bất trắc có thể xảy ra. Trong thời gian này đồng chí Năm vẫn làm công tác, tu chỉnh lại Bản Luận cương chính trị để trình bày tại Thường vụ Trung ương vào cuối tháng 11 năm 1930 và nghiên cứu tình hình cách mạng ở các địa phương. Anh Năm làm việc rất nhiều. Một phần do thiếu thốn của cuộc sống, phần do bệnh của anh ta phát, đêm tối anh lên cơn ho sủ sủ. Ho nhiều không ngủ được, tôi pha thuốc cho anh uống rồi ôm chặt lấy anh để anh bớt ho và ngủ lịm đi.

KỶ NIỆM 80 NĂM NGÀY THÀNH LẬP ĐẢNG

NHỮNG TƯ LIỆU MỚI VỀ TỔNG BÍ THƯ ĐẦU TIÊN CỦA ĐẢNG

Nguyễn Trung Hiến

NGƯỜI CÔNG SẢN KIẾN TRUNG

Ngày 9/2/1931, một sự kiện lớn đã xảy ra, Thành ủy Sài Gòn - Chợ Lớn công khai tổ chức mít tinh kỷ niệm cuộc nổi dậy Yên Bái. Để bảo vệ cho đồng chí Hoàng Hữu Nam (tức Phan Bội) được cứu, Lý Tự Trọng đã bản chết tên mặt "hàng" bị bắt. Ngày hôm sau không thấy đồng chí Trung và một số đồng chí đi làm việc, tôi báo đảm tuyệt đối an toàn cho cả những người này. Sau đó phải chuyển chỗ ở về nhà số 6, đường Sầmpanhơ. Ngày sau không thấy đồng chí Trung đi làm việc nữa. Thời gian này anh làm việc rất nhiều, chuẩn bị cho hội nghị Trung ương lần thứ hai. Cuối tháng 11 năm 1931 Trung ương Đảng họp lần thứ hai tại Sài Gòn và nghị quyết định nhiều vấn đề quan trọng theo đề nghị của anh Năm. Lúc này cách mạng gặp rất nhiều khó khăn; phong trào cách mạng ở nhiều nơi bị đổ vỡ, nhiều cán bộ lãnh đạo Đảng bị địch bắt. Ngày sau Hội nghị Trung ương hai vừa bế mạc, một số đồng chí lãnh đạo cao cấp cũng bị bắt. Trong số này có T. Đề phòng bất trắc và trước sự khuyến khích của tôi anh Năm lại đi dời đi nơi khác. Tuy nhiên chỉ một tuần sau anh lại quay về, vì tin rằng T. sẽ giữ được khi tiết và không khai báo. Đã 14, rồi 15 ngày bị địch tra tấn nhưng T. không khai.

Ngày 17/3/1931, vào khoảng 8 giờ tối, tôi bị mặt thám áp vào nhà tôi. Rất may khi ấy anh Năm đang đi về sinh. Sau này khi bị giam chung khám với anh Năm, anh đã kể lại rằng, hôm ấy nghe trong nhà có động anh liền qua cầu tiêu, lần theo cống nước, xuống ra bờ sông và tẩu thoát. Bị địch tra tấn, đánh đập tôi và chị Sáu, bắt khai ra "thằng thứ 3 ở đâu". Chúng tôi thà chết chứ nhất định không chịu khai. Đánh đập, không chịu được gì, chúng công tay chúng tôi và ném lên xe đưa về trại giam. Tại đây chúng lại đánh đập, tra khảo chúng tôi chỉ với câu hỏi: "Còn một tên nữa là Trần Phú, bí danh Lý Quý, thường gọi là Năm, học ở Nga về, hiện là Tổng bí thư Đảng ở đâu, khai ra không thì cho chết". Lúc ấy tôi mới biết anh là Trần Phú, Tổng bí thư đầu tiên của Đảng ta. Khoảng 3 giờ sáng ngày 18/4/1931 chúng cho chở chúng tôi về bốt Chợ Lớn để hỏi cung. Ở đây, suốt một tháng trời, chúng tra tấn chúng tôi về cùng đã man. Chúng tôi thà chết chứ nhất định không hề răng nói nửa lời.

Sau này tôi được biết, tối ngày 17/4/1932, anh Năm suy nghĩ nhiều phương án, trong đó có cả phương án có người khai ra tổ chức. Anh quyết định tìm đến đồng chí Nguyễn Trọng Nhạ, tức Nguyễn Nhật ở số nhà 66, đường Sầmpanhơ ở quan ân loát của Đảng, để tìm hiểu tình hình thì rơi vào phục kích của địch. 8 giờ sáng ngày 18/4/1931 anh bị bắt. Thì ra chịu đựng tra tấn cho đến hết ngày 15, sáng ngày thứ 16, không chịu được nữa, T. đã khai ra những hoạt động của tổ chức đảng mà T. nắm được.

Sau khi đưa đồng chí Trần Phú về bốt, bọn mặt thám thực dân đã dùng mọi thủ đoạn tra tấn dã man nhất mà chúng có thể nghĩ ra hòng lung lạc tinh thần và khai ra tổ chức cơ sở Đảng. Chết đi, sống lại những đồng chí không hề rã

KHI MÀ CẢ NƯỚC ĐANG CHUẨN BỊ KỶ NIỆM TRONG THẾ 80 NĂM NGÀY THÀNH LẬP ĐẢNG CÔNG SẢN VIỆT NAM THÌ CHÚNG TÔI ĐƯỢC ÒNG NGUYỄN TRUNG HIẾN, NGUYỄN GIÁM ĐỐC NHÀ XUẤT BẢN NGHỆ AN, CUNG CẤP CHO MỘT TƯ LIỆU HẾT SỨC QUÝ GIÁ - TẬP BẢN THẢO HỒI KÝ CỦA CỤ THÂN SINH ÒNG - NHÀ CÁCH MẠNG, CHIẾN SỸ VĂN HÓA NGUYỄN ĐOÀN NGUYỄN, NGƯỜI MÃ TRONG NHỮNG NĂM 1930-1931 ĐƯỢC ĐẢNG PHẢN CÔNG LÂM BÌNH PHONG CHE CHỖ, BẢO VỆ THƯỜNG VỤ TRUNG ƯƠNG ĐẢNG CÔNG SẢN ĐỒNG DƯƠNG VÀ ĐỒNG CHÍ TRẦN PHÚ, TỔNG BÍ THƯ ĐẦU TIÊN CỦA ĐẢNG, TẬP CHÍ THS XIN LƯỢC ĐƯỢC MỘT SỐ CHI TIẾT LẦN ĐẦU TIÊN ĐƯỢC CÔNG BỐ VỀ NHỮNG NGÀY ĐỒNG CHÍ TRẦN PHÚ HOẠT ĐỘNG Ở SÀI GÒN, BỊ BẮT VÀ NHỮNG GIỜ PHÚT CUỐI CÙNG CỦA NGƯỜI CHIẾN SỸ CÔNG SẢN LÒI LẠC.

nơi nửa lời...Cuối cùng chúng giải anh ra tòa án tầy cung và xử lý. Hôm ra bồi thẩm có mấy chục anh em bị bắt trước đó cũng bị đưa đi một lần với anh. Anh em đều liệt đi được riêng anh Phú phải có hai người đi hai bên. Tôi trông thấy anh sau gần một tháng xa cách. Cũng bị bắt nhưng bị biệt giam mỗi người một nơi. Thân hình anh đầy những vết lở loét, quần áo tả lơi, mắt gầy rộc, xanh xao. Dãy chỉ có đôi mắt là vẫn rực lửa căm hờn.

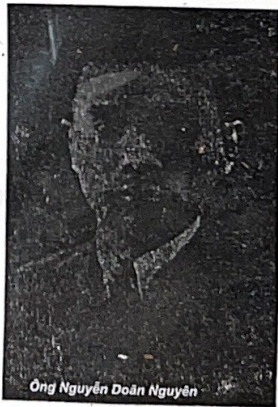
Ở phòng bồi thẩm, trước một số anh em, tên Giocxa hỏi: Có phải anh là Trần Phú không? Phải, ta là Trần Phú. Anh là Tổng bí thư của Đảng cộng sản Đồng Dương phải không? Phải, ta là Tổng bí thư Đảng cộng sản.

Tên mặt thám hết sức ngạc nhiên vì tra tấn như vậy, mà anh không khai, nhưng vì sao bấy giờ anh lại khai nhận một cách dễ dàng như vậy. "Anh là Tổng bí thư, tất nhiên anh biết nhiều người trong Đảng?" - Tên mặt thám hỏi, sau khi đưa ra một tập hồ sơ mà T. đã khai báo. "Phải, ta biết nhiều người trong Đảng ta là để làm việc cho Đảng, chứ không phải là để khai với mấy người. Đứng hỏi ta nữa". Anh đồng đặc trả lời.

Anh biết là tên T. đã khai hết, nhưng anh đã "trưng kế lưu kế" để làm cho địch hoang mang, nghi ngờ những gì mà T. đã khai. Không khai thác được gì từ anh, chúng đưa anh trở lại khám.

Trong những ngày cuối cùng của cuộc đời, anh đã dùng hết sức lực còn lại để truyền đạt những kinh nghiệm hoạt động cách mạng mà anh đã học được, hoặc tích lũy được.

Sức khỏe của anh suy kiệt dần, bệnh lao tái phát nghiêm trọng. Sáng chủ nhật ngày 6 tháng 9 năm 1931 Trần Phú đã trụi hơi thở cuối cùng tại bệnh viện Chợ Quán, Sài Gòn khi mới bước vào tuổi 27.

Ông Nguyễn Đoàn Nguyễn